

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 30. septembra 1863. ~

Gospodarske stvari.**Kdaj je najbolji čas, da se les seka.**

Po novih skušnjah.

O tem prof. dr. Schacht govori tako-le: Važno je vprašanje, kadaj je najbolje les sekati, da trden in dober za mizarstvo, tesarstvo in vsako obrtniško rabo ostane. V tej reči se ne ujema naša misel s tistimi, kateri trdijo, da naj na luno gleda, kdor les seka, ker luna ima posebno moč do rastlinstva in po takem tudi do lesa, da po takem ni vse eno, ali se drevo podere o šipu ali ob polni luni itd. Mi se le tega držimo, kar so skušnje vnovič potrdile, da ni vse eno, ali se les, ki ga rabi mizar ali tesar, seka pred zimo, grudna mesca, ali pa konec zime, sušca mesca. To bolj natančno dokazati, so se posekale štiri enako velike, enako stare, čvrste in zdrave smreke, ki so v enaki zemlji rastle. Ena se je posekala o božiču, druga konec prosenca, tretja konec svečana, četrta pa konec sušca mesca. Te štiri smreke so se na štiri robe obtesale in iz njih enako dolge in debele bruna napravile, ki so se enakomerno posušile. Na to so se skušnje z njimi storile, da bi se zvedilo, ktera je bolj trdna in močna; zato so se bruna na obeh koncih podložile, na sredi pa s precej veliko težo obložile. Našlo se je pri tej skušnji, da je bila smreka o božiču sekana najmočnejša, druge so bile po času sekanja ena od druge slabše, do te, ki je bila sušca mesca sekana. Ravno takošna se je skazala moč kolov, iz teh smrek narejenih; kol smreke, o božiču sekane, je še čez 16 let popolnoma zdrav in močan; ostali drugi so že v četrtem letu se dali celó lahko zlomiti. Druga skušnja je pokazala, da je kol, ki je bil konec marca posekan, čez 8 let strohnél, uni pa, ki se je konec božiča posekal, je še enkrat tako dolgo trden in čvrst ostal. — Druga skušnja je pokazala, kako gost je o pravem času sekani les. Za to skušnjo so se štirje hrasti odločili, in se je z njimi ravno tako ravnalo, kakor s smrekami. Eden se je posekal o božiču, drugi pa po gori omenjeni vrsti, namreč konec prosenca, svečana in sušca. Od vsacega se je enako debel okrogel kos odžagal in za dno plehastega soda porabil. V tako napravljene sode so vlili enako visoko vode. Dno tistega soda, katerega hrast se je o božiču posekal, je bilo trdno, da se ni celó nič vode skoz pocejalo, skoz ostale tri je pa bolj ali menj solzela. Skoz tisto, katerega les se je konec prosenca posekal, se je v dveh dneh voda prikazala, — skozi tistega, ki je bil konec svečana posekan, pa že pred družim dnem, — skozi onega od konca sušca pa že čez 2 uri. Omenjene skušnje so se tudi še dalje potrdile; napravile so se doge iz hrasta, ki je bil o božiču posekan, kakor tudi od unega, ki se je konec sušca podrl in za

doge porabil. V prvem sodu se je vino brez vse zgube ohranilo, iz drugega se ga je pa dokaj pogubilo. Vse te skušnje tedaj kažejo, da les, ki se o božiču seče, je trdnější, stanovitnejši in gostejši od unega, ki se konec zime, naj je za kakoršno koli rabo, seče in podira. To pa daje nauk, da les, čem bolj se bliže spomladi seče, tem slabější je.

Natoroznanske stvari.**Kenguru.**

Kenguru je največja žival v Avstraliji. V južni Avstraliji je 5 čevljev visok, če sedi, z repom vred pa še večí, to se vé da. Največi nek da je 9 čevljev in 6 palcev dolg od nosa do konca repa. Rep je prav debel ondukaj, kjer se začne, dalje pa zmirom tanjši; starim je nekterim dolg 3—4 čevlje in težak. Našel ga je ladijevodja Cook (Kuk) leta 1779; prej nismo nič vedili za-nj.

Teče presneto. Pa ima noge tudi tako ustvarjene: sprednji prav majhni, tako, da do nosa komaj doseže z njima, zadnji pa dolgi, skor daljši, kakor je vés života. Kremplje ima ostre. Kadar sedi, sedi na vsem sveti tako, kakor leverica, rep pa dene po tleh, tako kakor je dolg, zviti ga pa ne more. Kadar teče, teče po konci, poskakuje z zadnjima nogama, z repom si pa pomaga, in včasí sprednje noge pritisne na prsi tako, kakor kak izveden tekalec. Uren je neznansko; lovci včasí ga podé 4 milje daleč čez vode, čez hrib in plan, al vendar-le jim uteče. V glavo je mil, podoben šarinjakinji (Dammhirschkuh). Nosnic nima globocih, ušesa pa ima velike. Ona je težka 120 liber, on pa 200, kadar sta že dorastla. Za prodaj je le zadnji konec z repom vred. Iz repa je zdrava juha in slastna.

Barve je različne, kakor je star in kakoršnega plemena. Navadno so po hrbtu temno-sivi kakor miši, ob straneh in spodej pa jasnejši. Dlako imajo voljno, tenko pa gosto. Koža je za zastor na kočijah; veljá le pol dolarja. Mladiči nekteri, pa malokteri so beli.

Kenguru je dvojnega plemena: manjšega in večega. Veči so po planjavah; včasí so jih cele krdela, kar po 130—150 *) se jih skupaj pase, samo kadar se nehajo pojati, takrat nekteri mandeljci zapusté krdelo in gredó v samotne kraje, v lesove; pa vsako krdelo se posebej pase. Najraje so v svetlih lesovih, po katerih se pasejo zjutraj, zvečer precej v mraku, pa časi tudi ponoči. Kadar je poleti huda vročina, plezajo po senci; najraje so v hladnih votlinah in zijalkah v grmovji, pozimi pa po suhih peščenih krajih, navadno na višinah po več ur na tistem mestu. Prav lepo — saj jaz tako mislim —

*) Da bi bilo skupaj le po 30—40 jih, to ni res,

menda je za okó, kadar se nekteri igrajo; nekteri travo strižejo in mlado grmičje; nekteri pa na strani leže, tako, da solnce greje jih. — Manjši, ti so pa temnejši in spodej rudečkasti, in najraje so po samotnih krajih: v zaraščenih zijalkah, luknjah, pa nikoli ni po več jih skupaj, kot po dvanajst. Meso imata oba plemena za teglo, kumerno, da še psi se ne izredé ž njim, le zadnji konec je dober.

Živé prav složno, samo kadar se pojajo, takrat se mandeljci hudo koljejo včasi. Živé ob travi, posebno radi oberajo popke in mladike z grmovja. Tudi v žito zahajajo ondukaj, kjer raste. Vjeti radi jedó tudi kruh; kakor leverice, tako ga jemljó v sprednje noge in grižejo. Brez vode so lahko dolgo, zatoraj nič ne marajo za to, voda če je blizo ali ne kje tam, kjer se ustavijo, da je le paše zadosti, pa so zadovoljni.

Kenguru je prav krvena in bojazljiva žival. Al oči ima dobre in ušesa; precej zaduha vse, karkoli. Če teče, nič ne vidi, kaj ima pred seboj, zato včasi priteče naravnost pred lovca.

Kenguru spada k marsupialijem, zato ker tudi ima dva trebuha. Sej Rusi mu zato tudi pravijo dvutrobka, to je, dvotrebušnica. Živali dvotrebušnice mladih nimajo popolnoma zrelih, ampak rodé se komaj na pol zrele. Da mlado popolnoma izzori, zato ima ona pod unim trebuhom še en trebuh, tacega kakor kak žep, pa z ziski, da mlado sesa v njem; kako pa mladi pride iz unega trebuha v le-tega, to dozda ni še znano. Mladič je dolgo v njem, dostikrat mu je za zatišje še potlej, ko že sam hodi okoli. Ravno tako tudi mladi kenguru. Vselej je kacih 60 dni v maternem trebuhu, in ko je zrel, da sam more vènkaj, potem še le pride na svetlo, al kakor hitro čuti kako nevarnost, precej priteče, mati pa ga kar zbaše v trebuh, potlej pa beži ž njim, kolikor more. Včasi mati beže zgrabi svoje mlado, pa hajd! kar v trebuh ž njim, iz kterega tako prijazno gleda, kakor čisto brez skrbi, brez vsega strahu. — Popotnik Castella pripoveduje, da je sam vidil, kako je orel podil babico, ktera je precej velicega mladiča imela s seboj. Rad bi jo bil zgrabil, pa ni upal si, pustiti je pa tudi ni hotel, temuč preganjal jo je, ker je vedil, da reva pusti mlado, kadar se vpeha. Pa Castella je sprožil, ter orla ustrelil, babice z mladim pa ne, preveč sta se mu smilila.

Kadar Kengeru-om žuga nevarnost, lovci, če jih drvé, spravijo se in beže drug za drugim: mladiči naprej, stari pa za njimi. Castella pripoveduje to-le: „Gnali smo precej veliko krdelo kengeru-ov. Sprva nam se je zdelo, da zaostajamo, pa ulili smo jo in kmali bili skor prav tik za njimi. Pa imeli smo več gospej s seboj, in zaprosila je ena za milost kengeru-u: babici, ki je pustila bila mlado, da bi bila laže utekla; ali mladič je tekel za materjo in žalostno upil. Skor so ga psi že zgrabili, pa vendar smo oteli ga in vzeli s seboj, toda kmali nam se je vsem tako priljubil, da nič tega; tako pohleven je bil“. S to živalijo je vsa druga, kakor z gorilo.

Natoroznanci večidel trdijo, marsupialija da so prav slabe, kar se tiče telesnih moči, kenguru pa ni res slab.

Mati ima tri ziske, pa vsako leto ima le eno mlado. Paré se januarja mesca in februarja. Dobro bi bilo, od oktobra pa do marca mesca, da ne bi streljali jih. Ali Avstralci jih imajo za škodljive, zato si prizadevajo vse, da bi do céla zatrli jih. Lové jih v zanjke, streljajo, pse zaganjajo za njimi, mesa pa ne jedó. Zatoraj ni kar nič čudno, ker je zmirom menj jih, po nekterih krajih pa že prav malo. Ampak da niso res tako škodljivi, kakor Avstralci menijo, več pa vendar-le škodjejo, kakor naši divji in hišni zajci, al le ondukaj, kjer

imajo polje, drugod pa tudi ne, na pr. po stepah in pustinah, ktere so tako neizmerno velike, po teh čisto nič ne, pa vendar tudi tod jih preganjajo in bijejo, kakor vedó in znajo.

Kenguru je nekoliko nevarna žival. S kremplji psa lahko raztrga, tako kakor mrjasec s svojimi čekani. Psa lahko vzdigne s sprednjima nogama, sicer pa stori s sovražnikom tako, kakor medved: kar stisne ga k sebi in ugrizne. Kadar je ranjen, teče k vodi kakor jelen. Ne pogine ne kmali: če je tudi že smrtno ranjen, vendar še zmirom beži, dokler ne zgubi vse krvi, potlej še le se zvrne. Pa mora človek varno ravnati ž njim še potlej, ko že leži. Pri zadnjih nogah ni varno, zato ne, ker rad brca in včasi hudo brčne in meso potegne z noge, ali kamor zagrabi. Podgoriški.

Nova postava

zastran opravljanja stroškov za popravo in zdržanje katoliških cerkev in duhovniških poslopij, potem za pripravo cerkvenih potreb.

Veljavna za deželo kranjsko.

§. 1. Stroške za popravo in zdržanje cerkvá, kaplanij in drugih cerkvenih poslopij, potem za pripravo cerkvene oprave, paramentov in drugih cerkvenih potreb morajo pred vsem opravljati tisti, kteri so k temu zavezani po kaki štiftengi, pogodbi ali po kakem drugem pravnem imenu. Kakost in mera te davšine se ravna po posebnem imenu dolžnosti.

§. 2. Ako se ne more, in na koliko se ne more dokazati taka dolžnost, se imajo porabiti za popravo teh stroškov najpred pogrešljivi prosti dohodki dotične Božje hiše; ako bi se pa s temi stroški shajati ne moglo, se porabijo tudi dohodki podružnic taiste fare, če ne stoji posebna pogodba temu nasproti.

Spolnovaje postavne ukaze zastran prodaje in zadolževanja cerkvenega premoženja, se utegne tudi založno premoženje teh cerkev na toliko poprijeti, na kolikor nima taisto že družega namena, in kolikor se ga ne potrebuje za popravo drugih stroškov, ki se opravljajo z dohodki cerkvenega premoženja.

§. 3. Pri farovškem in gospodarskem poslopi mora tiste poprave, h kterim je cerkveni prebendar po svoji lastni, svojih poslov ali domačih ljudi krivnji, nemarnosti ali neskrbnosti priliko dal, on sam odpravljati.

§. 4. Ravno tako mora prebendar pri farovžu in gospodarskem poslopi sam opravljati manjše stroške za tako imenovane „sarta tecta“, kakor plačo za dimnikarja, potem navadno popravo strehe, stropov, peči, duri, oken, ključavnic itd.

§. 5. K drugim stavbnim stroškom za te poslopja morajo cerkveni prebendarji tedaj pripomagati, kadar njih duhovnija (prebenda) v enem letu čez 500 gold. a. v. nese po fasiji, ki je od pripomočnikov (konkurentov) potrjena, ali če bi bil kdo ugovarjal, od dotične gosposke na prav postavljena.

§. 6. V tem primerljeji morajo prebendarji pri letnem dohodku čez 500 do 600 gold. 10. del, čez 600 do 700 gold. 9. del, čez 700 do 800 gold. 8. del, čez 800 do 900 gold. 7. del, čez 900 do 1000 gold. 6. del, čez 1000 do 1100 gold. 5. del, čez 1100 do 1200 gold. 4. del, čez 1200 do 1300 gold. 3. del, čez 1300 polovico stavbnih stroškov plačevati, ki ostanejo po odbitku stroškov za strežnike (dninarje) in voznino, če se stavbeni stroški ne morejo poravnati po načinu v §. 1 — 4 imenovanem; nikoli pa se ne sme od prebendarjev več tirjati.

§. 7. Cerkveni prebendarji imajo pravico, dolžnost, ki njih zadene, plačevati v letnih rokih (brištih), ki ne smejo manjši biti od tretjinke dohodkov, kar jih čez